nud oma esialgsete heategijate toetuse. Riias elatas teda eratundide andmine. Tema imestlusväärsete keeleannete kohta on iseloomulik, et ta ennast pakkus õpetama heebrea, kreeka, ladina, vene, inglise ja saksa keelt. Olles väheste tarvete ja laialiste keeleteaduslikkude huvidega, on ta uurinud koguni Aasia ja Põhja-Ameerika pärisrahvaste keeli. Põlates saksikuid linnakombeid ja seisusuhket seltskonda, on sel elumuulasel küllalt karakterit olnud kinni pidada ennastusaldavast teisiti tahtest, küünilisest mõttetarkusest ja oma madala hõimu armastusest. Baltimaa pärisrahva nimelise vabakslaskmise aa. on teda huvitanud käia eesti talupoja kuues. P. jõudis veel enne lühikese elu lõppu avaldada oma lisandustega täiendatud Chr. Ganander'i *Mythologia Fennica* saksakeelse tõlke (»Christfrid Ganander Thomasson's Philos. Mag. Finnische Mythologie. Aus d. Schwedischen übersetzt, völlig umgearbeitet u. mit Anmerkungen versehen von Chr. Jaak Peterson, Literat in Riga«, Rosenpl., Beitr. XIV, 1—128). See P.-i teadleva asjaarmastuse suurem mälestusmärk ilmus 1821 ka eraraamatuna. Tänu lisandustele ja vabadele mõtteleidudele arvatavast eesti muinasusust kanti m. s. Soome müüdid Väinämöisest, Ilmarisest ja Lemminkäisest siinpoolsetegi esivanemate jumalate hämarasse, sündisid Vanemuine, Ilmarine, Lämmekune, kes hiljemini Fählmann'i ja Kreutzwald'i teostes kasvasid edasiarendatud luulekujudeks. Tuline vaimupalang,ülejõu töötamine ja enesekurnamine ebasoodsais oludes kulutasid selle kõrgepingelise ja varaküpse nooruse kehaliku vastupidavuse. Milleski täit küpsust saavutamata, vähe üle 21 a. vana, suri P. 23. VII 1822 Riias tiisikusse. Ta maeti Riia Jakobi koguduse surnuaiale, kus tema haud tänapäevale tundmatu. Tema järelejäänud käsikirjadest on Rosenplänter kogunud ja Õp. E. S.-i hoiule annud: 1. Kristian Jaak Peterson, ehk se, mis ta mõtles ja teggi, ja kuidas ta ellas, ja mis ta teäda sai omma ello sees, isseenneselt üllespandud 17-dal elloaasta seest, ellootsani; 2. Kristiani Jago Petersoni laulud Ria linnas, 1818. Kristiani Jago Petersoni laulud Tartolinnas, 1819; 3. vihk mitmekesiseid käsikirju, mis Rosenplänter lasknud kokku köita ühise pealkirja all: »Christian Jaak Peterson's Literärischer Nachlass«, 1833. Keele- ja rahvateadusliku diletantismi keskel leidub seal 7 eelmiste luuletuste teisendit, neist 5 oodi lõuna murrakulise seesütleva n-lõpuga, lisaks »Karjaste laul, egga Jago leinalaul« ja 46 lk. rahvalaulu. P.-i erakordne tähendus luuletajana ja vabamõtlejana ei ole tunnustavat hindamist leidnud varem kui Noor-Eesti liikumisest saadik. Sinnamaani oli lugupidamisega osatud märkida ainult ta rahvusesalgamatust, ta karakterit ja teadlevaid püüdeid. Alles kirjaniku 100-a. sünnipäeva puhul on ilmunud »Kristian Jaak Petersoni laulud, päevaraamat ja kirjad« (Tartu, 1922, korraldanud ja redigeerinud Aino Paltser; väljaandele on juurde lisatud ka P.-i pilt Dörbeck'i järgi, mille originaal Riia linna rmtkogus).

Rigasche Stadtbl. 1822, nr. 23; Recke-Napiersky III; V. Reiman, Kristian Jaak P. (EÜS-i Alb. VI, 1901); G. Suits, Meie esimene luuletaja (Võitluse päevil, 1905); Ridala, E. kirj. ajal., I, lk. 175—82; Lisandusi K. J. P.-i tundmaõppimiseks (1927, toim. G. Suits). *G. S.*

PETERSON, Peeter Samuel, ärkamisaja politiline tegelane, Adam P.-i (vt.) vend, sünd. 16. V 1843 Viljandimaal Holstre v. Kipi talu peremehe pojana, õppis, nagu vend Adam P.-gi, oma onu, Pärnu suurkaupmehe M. Strahlberg'i (Zwiebelberg'i) toetusel Paistu klk.-koolis, siis Viljandi kreiskoolis ja Pärnu gümnaasiumis, mille lõpetas 1862. a. lõpul või 1863. a. kevadel ja astus jaan. 1864 Tartu ülikooli õigusteaduskonda. Juuli alul 1864 reisis P. Suure-Kõpu ja Puijatu talupoegade esindajatega Peterburi abi otsima kõrgete maa rendi- ja ostuhindade vastu, esitades 11. VII vastavad palvekirjad Tsarskoje Seloos keisri tiibadjutant parun Offenberg'ile, ja käis samal kuul ja samas asjas teiskordselt Tarvastu, Karksi ja Kaubi talupoegade saadikutega pealinnas, andes 28. VII palvekirjad Peterhofis edasi tiibadjutant krahv Borch'ile. Kui asi Balti mõisnikkude ringkonnis oli teatavaks saanud, arestiti P. aug. alul Tartus Pärnu sillakohtu käsul ja mõisteti sügisel kohalikkude kohtute poolt rahva üleskihutamise eest maksva korra vastu Siberi asumisele, millise otsuse aga senat mais 1865 tühistas. Vanglast vabanenud, sõitis P. juulis s. a. Riiga venna Adam P.-i asjus kindralkuberner krahv P. Šuvalov'i juurde, esitas viimasele ühtlasi kinnitamiseks Eesti Aleksandrikooli programmi ja palus okt. 1864 Holstre ja naabervaldade taludesse paigutatud kasakate eemaldamist, mis teostuski 1865. a. lõpul riigimaade-ministri A. Selenoi eestkostmisel. 1865. a. sügisel valiti P. Holstre vallakirjutajaks; ses ametis püsis ta kuni 1866. a. lõpuni, mil ta siseminister P. A. Valujev'i käsul vangistati ja Slobodskisse (Vjatka kub.) asumisele saadeti. Seal viibis ta kuni maini 1870, mil uus siseminister A. Timašev ta sunniasumisest vabastas, siiski mitte luba andes kodumaale tagasitulekuks. P. asus Tambovi kubermangu mõisavalitsejaks, kus suri 17. (18.?) X 1877, õnnetu kukkumise tagajärjel ratsutamisel; maetud Borissoglebskis Tambovi kub.